

Artigas, Rosa (coord.) *A l'entorn de la gramàtica textual*. Suplemento núm.8, *COM ensenyar català als adults*, outubro 1991, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 1991, 70 pp.

A lingüística textual naceu no cabo dos anos sesenta coma unha corrente de aproximación á linguaxe. Esta nova doutrina forma parte dun conxunto de disciplinas orientadas á análise do discurso: estudos literarios, antropoloxía, semiótica, socioloxía e comunicación social. No tocante á lingüística, os primeiros ensaios feitos no terreo da análise do discurso procuraban xustificar a necesidade de que o exame dos feitos lingüísticos sobrepasase os límites sinalados pola oración (o fragmento escrito contido entre dous puntos) e retomase a verba sinalada pola antiga retórica. Os primeiros investigadores, seguindo as pautas tracexadas por outros analistas do discurso, demostraron como as normas de competencia lingüística avantan por riba dos lindes oracionais e se estenden para a constitución de estruturas superiores. Tamén algunhas propiedades e fenómenos sintácticos (pronominalización, determinación, uso das conxuncións e dos adverbios, etc.) semellan máis doados de explicar polo seu valor referencial no texto. As obxeccións que o estruturalismo e a gramática tradicional lle apuñan a esta nova perspectiva de análise lingüística centrábanse no seu carácter heteroxéneo, nos vínculos que a aproximaban á retórica, á estilística, á poética, á psicolingüística, á teoría da literatura, etc. Amais disto, as ferramentas das doutrinas lingüísticas vixentes non eran as axeitadas para as novas necesidades de análise. O apartado da tipoloxía textual e os conceptos de coherencia e cohesión eran os que supoñían unha maior dificultade de adaptación; a tipoloxía textual é coma unha caste de morfoloxía pero as unidades que estudia teñen unhas cualidades moi particulares.

A lingüística textual supuxo un enriquecemento dos estudos lingüísticos ó achegar non só unha nova perspectiva de análise, senón tamén ó aproxima-la investigación lingüística á unidade de comunicación real, o discurso. A súa propiedade e pertinencia dentro da descrición das linguas determínaa o feito de que a competencia lingüística non só rexe a construción de oracións, senón tamén o seu agrupamento en secuencias gramaticais e coherentes, cun sentido unitario.

A revista catalana *COM* ofrécenos no seu suplemento número oito unha aproximación á disciplina máis estrictamente lingüística da ciencia do texto, a gramática textual. Rosa Artigas coordinou a edición dun conxunto de colaboracións que teñen como finalidade proporcionar unha bibliografía básica en catalán sobre esta doutrina. No capítulo introductorio a editora considera a necesidade de contar cos estudos da ciencia do discurso dentro da lingüística. As análises estruturalistas restrínxense a segmentos inferiores da unidade comunicativa, e as aproximacións pragmáticas só evidencian as relacións dos participantes da comunicación coas mensaxes. Segundo a profesora catalana, o feito de considera-los falantes no acto lingüístico e a visión da lingua coma unha entidade dinámica e plural constitúen os aspectos máis interesantes da nova disci-

plina. A súa intención ó reuni-los artigos foi establecer un marco conceptual básico e presentar algúns exemplos das súas aplicacións a textos cataláns.

1. *El com i el perquè de la lingüística textual*, por Jaume Casassas. O primeiro apartado deste artigo contén un resumido repaso das correntes lingüísticas do século XX. A aparición da lingüística textual (LT) relaciónase coa relevancia que se lles deu ás cuestións ligadas á semántica e á pragmática. A nova disciplina nace en Europa (Weinrich, Propp, Petöfi e Van Dijk) e axiña os estudos textuais serán ensaiados nos países anglosaxóns por autores procedentes do estruturalismo. Casassas establece as conexións da ciencia do texto coa retórica clásica, en canto que esta se ocupaba das estruturas globais do discurso. O fin da LT é describi-la competencia textual, a capacidade do falante para crear textos que constitúan unidades comunicativas coherentes. No último apartado do artigo describíense as utilidades que outras disciplinas non lingüísticas tiran da ciencia do texto. Dende os estudos de psicoloxía cognitiva ata os de lóxica souberon aproveita-las ferramentas que proporciona a nova corrente.

Tanto nesta sección coma na adicada ás orixes da LT estraña a ausencia de referencias ás relacións da ciencia textual cos estudos literarios. É preciso lembrar que os conceptos de coherencia e tipoloxía textual foron definidos por primeira vez en ensaios de análise de textos literarios (Propp).

2. *La modalización dels enunciats*, por Ferran Lozano. Os aproveitamentos da compoñente pragmática da análise textual constitúen o núcleo do segundo artigo. Lozano realiza unha proposta de aproximación ó texto baseada no recoñecemento das marcas de subxectividade coas que o emisor singulariza o seu discurso. Os graos da modalización ("marca que o locutor imprime no seu enunciado") e os xeitos en que esta se manifesta no discurso serven para establecer unha tipoloxía textual de utilidade non só na análise de textos literarios. A rendibilidade deste tipo de análises demóstrase nas dúas aplicacións prácticas que pechan o artigo. Este par de exemplos axudan a comprender-la argumentación teórica inicial, aínda que tódolos apartados da análise dos textos non sexan tratados co mesmo detalle (p.ex. repárase na pouca importancia que se lles presta ás estruturas lingüísticas).

3. *Tipologies textuais*, por Marta Fdez-Villanueva i Jané. Dende a fixación dos principios da LT reconeceuse a necesidade de establecer unha clasificación das formas textuais. A autora deste artigo, despois de advertirnos da inexistencia dunha tipoloxía textual universalmente aceptada, establece e repasa as condicións que debe cumprir calquera tipoloxía (homoxeneidade, monotipismo, exahustividade e rigorosidade) e os elementos que a definen. Na investigación para o asentamento dunha morfoloxía textual seguíronse tres procedementos: o establecemento dunha tipoloxía textual a partir das características internas (lingüísticas) da unidade analizada; a disposición de variedades textuais avaliando factores contextuais (pragmáticos); e a combinación destes dous factores (lingüísticos e pragmáticos). Fernández-Villanueva ofrece mostras do desenvolvemento de cada un dos procedementos de clasificación. O método utilizado por Weinrich no seu libro *Sprache und Texten* sérvelle para exemplificar unha tipoloxía baseada nas

características lingüísticas do texto, sobre todo en cuestións relacionadas coa morfoloxía e a sintaxe. As investigacións realizadas por Rieser, Sitta, Schmidt e Glinz demostran as posibilidades das aproximacións que caracterizan os textos segundo criterios formais; nestes métodos téñense en conta tanto as características da recepción (factores socio-lóxicos) como as situacións comunicativas concretas. O método de Barbara Sandig é o paradigma que exemplifica o último procedemento de clasificación textual, o método mixto, que valora riscos textuais internos e tamén factores relacionados coa pragmática. Para a autora do artigo, os procedementos repasados non cumpren as características necesarias para consideralos bases de tipoloxías. A maioría deles describen só algunhas das posibilidades formais de realización dos textos. No apartado final recoméndase a utilización no ensino de linguas dunha tipoloxía flexible que combine a consideración dos criterios lingüísticos do texto coa observación dos factores relacionados coa pragmática.

4. *Text i cohesió* por Enric Vallduví. Despois de defini-lo texto como a unidade supraoracional máxima e a cohesión como o conxunto de criterios que determinan a aceptabilidade dun texto, Vallduví repasa a feito cada un destes requirimentos. En primeiro lugar céntrase na continuidade do fío temático e no xeito de se manifestar esta na estruturación da unidade textual. A seguir, avalía a importancia das normas que rexen a organización dos elementos das unidades discursivas. A terceira pauta que considera atinxe á importancia das partículas discursivas (conectores) como sinaladores da organización semántica do texto. Os dous últimos criterios dos que se ocupa son os de carácter lingüístico. 'O falar de relacións de referencia alude á función cohesiva de certos elementos lingüísticos (pronomes átonos, indefinidos, artigos, etc) e ás súas repercusións estruturais. O último criterio valorado é o da envoltura informacional das oracións, todo o que respecta ás relacións entre a progresión temática e as estruturas informativas dos segmentos oracionais do texto.

Anque o autor nos avise de que só tratará algúns dos criterios que determinan a cohesión textual, a escolla que fai non nos parece suficientemente matizada. Coincidimos con el en que a continuidade do fío temático ou a axeitada ordenación e articulación dos segmentos textuais son factores que definen un texto ben composto; pero non pensámo-lo mesmo das partículas discursivas, dos marcadores referenciais ou das embalaxes informativas das oracións. Estes tres últimos non son criterios, como o autor os chama, senón manifestacións formais da organización semántica e sintáctica dun texto. Coas partículas discursivas, cos pronomes átonos e coa ordenación dos membros da oración o que facemos é axudar á estruturación da información dentro do texto, dámoslle ó lector aqueles marcos polos que el se debe fiar na lectura. Daquela, non se trata de criterios teóricos senón de formas lingüísticas que evidencian uns conceptos abstractos.

5. *La progressió temàtica* por Joan Bellès. A elaboración correcta dun texto poucas veces se ensina seguindo un método científico e sistematizado. O mestre case sempre se vale do razoamento intuitivo e inexacto para explicar por que un texto se estima ben ou mal redactado. O autor deste artigo aproxímanos a aqueles factores que

determinan a sucesión ordenada e coherente da información. Na primeira sección aténdese a tódolos aspectos que relacionan o nivel sintáctico coa progresión temática. De xeito semellante, a estruturación da información nas oracións simples analízase a partir dos conceptos de tema, rema e foco. As oracións complexas son estudias para comprender cal é o carácter que máis prevalece nelas e que tipo de esquemas determinan con máis frecuencia. No segundo apartado analiza a estrutura da información no interior dos textos. Utilizando exemplos descríbese o funcionamento dalgúns tipos de progresión temática (progresión lineal, p. con tema constante, p. con tema derivado, etc.) e o xeito en que se distribúen neles o tema e o rema.

O detalle co que se analiza a estrutura informativa da oración non atopa o seu equilibrio no apartado adicado ó texto. Se observámo-la organización dos segmentos oracionais dos textos que exemplifican a segunda sección do artigo, axiña nos decatamos da relación existente entre esta e a tipoloxía textual. Creo que sería interesante conxugar e aproveitar mellor as análises dos dous apartados.

6. *La determinació* por Isidor Marí. Neste breve artigo analízase o valor no texto da distinción entre elementos determinados e indeterminados. Despois de observar-lo funcionamento do artigo cos nomes comúns e de se referir, con demasiada brevidade, á determinación dos nomes propios, defínese a determinación como unha propiedade semántica adscrita ó "sintagma nominal" que non se formaliza unicamente por medio do artigo. Por último, conéctase a distinción entre definido e indefinido coa organización da información dentro do texto; como exemplo ofrécese a análise dunha narración literaria.

7. *Els connectors* por Josep M. Castellà. Seguindo a liña de análise da relación dos elementos lingüísticos coa organización textual, o artigo de Castellà aborda o estudo dos conectores dende unha perspectiva textual. No conxunto que el chama conectores inclúe non só as preposicións, conxuncións e algúns adverbios, senón tamén tódalas locucións, constituídas por algún deses elementos, que se utilizan como nexos. Os conectores defínense como marcas explícitas das relacións semánticas e pragmáticas que se establecen dentro do texto. As unidades que unen poden ser frases, oracións ou parágrafos. As funcións esenciais que desempeñan son as de referencia (remisión entre elementos lingüísticos) e conexión (relación entre elementos contiguos). Para o autor os intentos de clasificación dos conectores réxense por tres criterios: o tipo de organización sintáctica que determinan (subordinación e coordinación), as cualidades semánticas dos textos nos que se insiren (dialécticos, espacio-temporais e metatextuais) e as relacións semánticas que poden establecer (conxunción, disxunción, condición e contraste).

Sen gardar moita relación coas seccións anteriores, nos últimos apartados do artigo trátanse dous tipos de conectores que o autor considera especiais. Os metatextuais, que fan patente "a organización do discurso" e "o progreso da información", de xeito máis sinxelo, os que unen oracións independentes ou fragmentos de texto superiores; e os discursivos, que non son definidos polas unidades que aglutinan, senón polo tipo de texto no que aparecen (*discourse makers*, son os propios da lingua falada). Estas

dúas clases de elementos de conexión non teñen ningunha marca específica que os faga distintos dos que o autor describe con anterioridade. Os primeiros ben podían incluírse dentro da sección adicada ós diferentes elementos que son unidos polos conectores, xa que as súas funcións (referencia e conexión) son as mesmas. E os últimos, aínda que o seu bautismo non o recibiran na gramática textual senón nos estudos sobre textos orais, podían citarse coma uns marcadores textuais máis propios, ou que aparecen con máis asiduidade, no discurso falado

8. *Dues ideas per millorar un text escrit* por Daniel Cassany. O último artigo da revista recolle as propostas das investigacións realizadas nos últimos anos sobre a composición do texto escrito. Estas investigacións, moi relacionadas co desenvolvemento da L.T e a psicoloxía cognitiva, servénlle a Daniel Cassany, autor do libro *Descruiure escriure. Com s'aprèn a escriure*, para nos ofrecer un par de técnicas coas que mellorar un texto escrito. As dúas fórmulas de axuda procuran facilitarlle ó lector o seu labor e preparalo para ler un texto determinado. As técnicas prometidas consisten no uso dos sinais de lectura e no manexo dos marcadores textuais. Os sinais serven como pistas situadas no texto para marca-las palabras e ideas de interese; son sinais dende un título dun capítulo ou unha frase resume ata as mesmas marcas tipográficas (negra, cursiva, etc.). Os marcadores textuais en realidade non son unha técnica distinta á anterior, sinxelamente, e como podemos observar no cadro de Linda Flower que o autor reproduce, un tipo máis dos sinais antes referidos (sinais verbais). Estes marcadores serven para organiza-los fragmentos extensos de texto (*en primeiro lugar, por último, para concluír*, etc.) ou para estruturar segmentos máis curtos (*xa que, porque, polo tanto*, etc.). O artigo péchase cunha relación dos distintos tipos de marcadores textuais.

Anque as achegas dos distintos autores resulten de desigual calidade, as reco-rencias e repeticións ben podían ser evitadas pola man da coordinadora, o conxunto das colaboracións resulta proveitoso e interesante para se iniciar no estudio das disciplinas textuais. A lingüística textual proporcionanos unha visión do fenómeno comunicativo moi suxestiva para os estudos gramaticais e tamén para o deseño dos programas educativos de lingua.

XULIO C. SOUSA